

Article Info	RESEARC ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	The Concept of "Smart Cities" in Terms of Evolution and Meeting with Reason: How Cities Become Intelligent? Geodesign Approach	
Corresponding Author	Saffet ERDOĞAN Harran Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, serdogan@harran.edu.tr	
Submission Date Admission Date	1800/05/2018 / 16/06/2018	
How to Cite	ERDOĞAN, S., ASLAN, M. The Others, (2018). <i>Evrilme ve Akıyla Buluşma Açısından "Akıllı Şehirler" Kavramı: Şehirler Nasıl Akıllı Olur? Geotasarım Yaklaşımı</i> , Kent Akademisi, Volume, 11 (33), Issue 2, Pages, 264-273	ORCID NO:

Evrilme ve Akıyla Buluşma Açısından "Akıllı Şehirler" Kavramı: Şehirler Nasıl Akıllı Olur? Geotasarım Yaklaşımı

Saffet ERDOĞAN¹
Recep ASLAN²
Mustafa ULUKAVAK³
Mehmet YILMAZ⁴

ÖZ:

Değişim, dönüşüm ve evrilme tüm zamanlar ve mekanların ortak evrensel süreçleridir. Tarihsel dönemlere ait coğrafi kesitler bu gerçeği göstermektedir. İnsan eliyle oluşturulan ortamlardan birisi olan şehirlere insan aklı ve duyguları doğrudan yansımaktadır. Bu sebeple şehirler, konumlandıkları coğrafi alan dâhil panoramik görüntüleri, mahrem detayları ve diğer özellikleri yanı sıra soyut hafızalarını, kendilerini kuran ve geliştiren insanın ortak aklı olarak yansıtırlar. Şehirde insanın sadece elinin değil aklının da izini görebilmeliyiz. İç güdülerin ve salt zekanın orta-uzun vadeli projeksiyon üretmeyen duygusallığından kurtulmuş bir aklı, özellikle de ileri akıl olan öz aklı yansıtması halinde şehrin akıllandığını ve evrildiğini, kemâlat yaşadığını söyleyebiliriz. Görüntü ve fiziksel koşullarla sınırlı mekânsal değişimler, insanı rahatlatıp memnun etse de onun kendini kendi gibi hissedeceği ortamlar oluşturamaz. Eğer evrensel doğrularla uyumlu aklın belirleyiciliği yoksa, ileri zekâ ürünleri ile gelen rahatlık ve memnuniyete rağmen mutlu yaşam standardına ulaşmak mümkün olmaz. Teknoloji, insana has bir kavram olarak, kendisini üreten akıl kadar onu kullanan akla göre de şekillenir ve yaşama yön verir. Şehirlerin insan ve çevre ayrılmazlığını merkeze alan, koruyan ve geliştiren akılla inşa edilmeleri ancak akılla, dahası öz akılla yani evrensel doğrularla uyumlu akılla mümkündür. Öz aklın yön verdiği adımlara bu nedenle şehirleşmenin salih ameli diyebiliriz. Yapay zekâ gibi bilgi işlem kapasitesini kendi geliştirebilen otonom ürün ve sistemlerin şehirlere dokunmasının önüne geçmeye çalışmak, dünya ile birlikte nefes alıyor olmanın gereği olarak yanlıştır, global olarak da hem sağlıklı bir seçim değildir hem de sürdürülebilir bir tercih olmayacaktır. Ancak mekânın zekâ ile şekillendirilmesi sürecini akılla veya öz akılla yönetebilmek, dahası aletsel zekâyı öz aklın belirlediği koşullarda yönetmek hayati önemdedir. Bu bakışla, CBS ve Geotasarım gibi güncel imkân ve metodolojileri bu perspektifle kullanmak, insanı ve şehri zekâ ile buluşmanın

¹ Harran Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, serdogan@harran.edu.tr

² Afyon Kocatepe Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Temel Bilimler Bölümü, raslan@aku.edu.tr

³ Harran Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, mulukavak@harran.edu.tr

⁴ Harran Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, yilmazmeh@harran.edu.tr

korkutan risklerinden koruyacağı gibi, gelişen teknolojilerden uzak kalmanın getireceği mahrumiyetlerle yaşamının da önüne geçebilecektir.

ABSTRACT:

Change, transformation and evolution are the common universal processes of all times and spaces. Geographical sections of historical periods show this fact. Cities that are one of the environments created by human beings reflect people's feelings and emotions directly. For this reason, cities reflect the abstract memories, as well as the panoramic images including the geographical area they are located in, the intimate details and other features, as common intelligence of the person who develops them. In the city, we should be able to see not only the hand but also the mind. We can say that the intellects and intelligence of the city are intelligent and evolving and kemalat in the case of an intelligent, especially intelligent self-reflection of the intelligence freed from emotionalism that can not produce mid-long term projection. Spatial changes that are limited to image and physical conditions can not create environments in which he can comfort himself and feel like himself. If there is no intelligence that is consistent with universal general truths, it will not be possible to attain a happy life standard, even if it comes with comfort and satisfaction with advanced intelligence products. Technology, as a human concept, is shaped by the mind that uses it as well as the mind that produces it, and it gives life direction. The intelligent construction of cities that centralize, protect and develop the inhomogeneity of human beings and the environment is only possible with reason, and more intelligently, in mind with self-reasoning, that is, universal general truths. For this reason, we can say that urbanization is a righteous process. Trying to prevent autonomous products and systems, such as artificial intelligence, that can develop their own computational capacity from touching cities is wrong as a necessity of breathing with the world, and it is not a healthy choice globally and it will not be a sustainable choice. However, it is vital to manage the process of shaping space with intelligence or self-reasoning, and moreover, to manage the instrumental intelligence on the conditions that self-intelligence determines. From this perspective, using current means and methodologies such as GIS and Geotarium in this perspective will help prevent the risks of scaring people and city intelligence, as well as avoiding the deprivation of being away from evolving technologies.

KEYWORDS: City, Geodesign, Geographical Information Systems, Intelligence, Smart Cities / **ANAHTAR KELİMELEER:** Şehir, Geotasarım, Coğrafi Bilgi Sistemleri, Akıl, Akıllı Şehirler

"Evrilme ve Akıyla Buluşma Açısından "Akıllı Şehirler" Kavramı:

Şehirler Nasıl Akıllı Olur? Geotasarım Yaklaşımı"

GİRİŞ:

İnsanın kendini ve çevresini tanıma yolculuğunda kavramlar çok önemlidir. Anlayış ve anlatış, kavramlara yüklenen manalar üzerinden gerçekleşmektedir. Bu nedenle, bir konu üzerindeki derinlikli çalışmalarda, kavramları asli, güncellenmiş ve evrensel özellikleriyle çok net, çok somut olarak anlamak ve zihnimize doğru bir mana ile somutlaştırıp yerleştirmek zorundayızdır. Tarihsel süreç içinde kavramlar hiçbir zaman değişmemiştir. Kavramlarla ilgili değişen husus kavramların tanımlarıdır. Bu anlamda kavramları anlamak için yapılan iş, kavramların tanımlarını güncelleyerek olayı kendimiz için yenilemiş olmaktır. Olay aynıdır, biz onu çağımız için yenilemiş oluruz. Bu bize kavramlarla kastedilen ve muhatabın bundan anladığı bir ortak duygu ve bilinç atmosferi oluşturur. Böylece, bilimsel araştırma süreçlerinde, bilimsel, sosyal ve kültürel anlamda ortak bir paydadan söz edebilmek mümkün olur. Kavramlar doğru tanımlanmadığı ve somutlaşmadığında ya da kavramlar için farklı tanımlar söz konusu olduğunda,

bilinç ve hissediş düzeyinde kafa karışıklığı olacağı için, bu durumlar ortak platformlar üzerinde geliştirilecek fikri ve entelektüel tartışmaları da doğal olarak ortadan kaldıracaktır. Benzer şekilde, sadece bireyler değil, kültürler, medeniyetler ve coğrafyalar da kavramların arka planını oluşturan manalarla anlaşır. Evrende iletişim dili aslında manalarladır ve bu dil hiçbir gramer kuralına gerek duymaz. Ayrıca çok daha kapsayıcı olup tüm zamanların ve mekânların dilidir. Her kültürün kavramsal çerçevesi, kendi münhasır anlam dünyasını, eşya ve olaylara bakışını ortaya koyar. İfade etmek gerekir ki, kavramları zamana ve mekâna hâkim olanlar, egemen kültürler ve medeniyetler olarak tarihte hep yerlerini almıştır (Çiçek, 2018). Kavramlarının manalarına vakıf olmayanlar, başka kültür ve medeniyet tasavvurlarına ait kavramları da anlayamazlar.

Evrensel şehirler inşa etmiş ve bunları sürdürülebilir şekilde günümüze getirebilmiş olan toplum hafızamızın modern zamanları şehircilik açısından kuşatamaması, mutlaka çözülmesi gereken bir meseledir. Yakın tarihimizde bunu çözme adına ortaya atılan kentsel dönüşüm kavramı adı altında gerçekleştirilen şehircilik uygulamaları ortadadır. Buradan tecrübeyle, şehirlerimizde, dolayısıyla hayatımızda İngilizce "smart cities" den mülhem "akıllı şehir" ifadesi ile geliştirilmesi

planlanan yeni uygulamaların, toplumumuzda geri dönüşü olmayan bozulmaları beraberinde getirme olasılığı çok yüksektir. Bu kavramsal çalışma, toplumumuzda geri dönüşü olmayan olası sorunların önüne geçmek amaçlı olduğu kadar, bilginin ilk saflığına dayalı bir vizyon arayışı ile beraber bu perspektifle zamanı ve mekânı şekillendirebilecek insanı ve onun üreteceği bilim ve teknolojiyi de hedeflemektedir. Literatürde yer alan "smart cities"den esinlenerek tasavvur edilen ve uygulama çalışmaları henüz başlangıç seviyede olan "akıllı şehir" tanımları üzerinden gidildiğinde, şehirlerimizin nasıl bir teknolojik depo olacağı, insanın özne olmaktan çıkıp nesneleşeceği, sadece biyolojik ve gastronomik bir canlı olarak hayatını sürdürmesine dayalı bir rol kurgulayan kent tipi ile karşılaşılacağı aşikardır (Düzenli, 2016). Bu makale, medeniyetimizin ontolojik anlayışına uygun şehir ve şehre ilişkin kavramları incelemek, irdelemek ve medeniyet perspektifimiz ile gerçekleştirilecek uygulamalara imkân sağlayacak bir yol haritası çizmeyi amaçlamaktadır.

1. Akıl ve Mertebeleri

Aygitların analiz, korelasyon, koordinasyon ve sorun çözme gibi yetenekleri ve hafıza gibi nitelikleri için kullanılan "yapay zekâ" kavramı isabetli bir tanımlamadır. Ancak, "akıllı kart, akıllı bina, akıllı araba, akıllı kent" gibi kullanımlardaki "akıl" vurgusu çok dikkatli kullanılması gereken bir kavramdır. IQ testi ile ölçülebilen bir potansiyel ve işlev olan zekâ, henüz standart bir ölçüm yöntemi olmayan ve zekâdan çok ötesini ifade eden akıldan farklıdır. Bu yüzden, akıl ve zekâ tüm dillerde farklı kelimelerle ifade edilir. Evrendeki her varlığın temel malzemesi akıldır. Bu kapsayıcı ve bir platform niteliği yönüyle akıl, hissedendir, hissettiricidir. Canlı cansız tüm varlıkların kendilerini ve diğer varlıkları bilmesini sağlayan orijin his akıldır. İç güdü, zekâ ve günlük akıl gibi kavramlar, akıl sınıfına giren ama yoğunluğu farklı akıl statülerini ifade etmektedirler. Aşağıdan yukarıya doğru bunları şöyle sıralayabiliriz: İçgüdüler, zekâ, günlük akıl, öz akıl. İç güdü, zekâ, günlük akıl ve öz akıl şeklindeki tasnif, hiyerarşik olarak yatay bir sıralamadır, aklın orijinalinin ortaya çıkış derecesi bakımındandır ve fonksiyon farklılıklarına göredir. Aklın yatay sınıflandırılmasıyla ortaya çıkan bu kavramlar, aklın fonksiyonlarını o fonksiyon için gereken yoğunluk seviyesinden ortaya koyabilme düzeyleridir. Aklın bir birimdeki yoğunluğu fonksiyonuyla ilgilidir, ilgili olduğu fonksiyona göre o birimde yoğunluk gösterir ve bu yoğunluğa göre isimlendirilirler. İçgüdü, zekâ, günlük akıl ve öz akıl düzeylerinin her birinin kendine has dikey pozisyon gösteren ve insandan insana değişen şiddetleri vardır: Bunlardan öz akıl, akıl ifadesiyle hedeflenen asıl manadır ve öz akıl (lüb akli) sadece insanda açığa çıkabilecek bir fonksiyondur.

Aklın bu yatay hiyerarşik tanımlanışı, henüz bilim disiplinlerinde de günlük yaşantıda da çok fark edilmiş değildir. Bu nedenle, günlük hayatta veya sosyal çalışmalarda insanlar genellikle bu dikey şiddetler açısından kıyaslanır. "İçgüdüleri kuvvetli, zekâsı çok, fazla akıllı" gibi yorumlar, farklı akıl yoğunluklarının kendine has dikey şiddetlerine göre yapılan kıyaslamalardır ve yapılan bu kıyaslamalar yanlıştır. Günümüzde bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmış, neredeyse veriye ulaşımın önündeki sınırlar kalkmıştır. Arama motorlarında bir tıklamayla ulaşılan bilgi, binlerce insanın bilgisinin çok üzerinde olabilir. Ama hala hiçbir aygıt, insanın, mutlak doğrular olan evrensel genel doğruları fark edebilen, gerçek "var" ve gerçek "yok" kavramlarını bilen "lüb" aklına dayalı öngörüsünü yani basiretini ortaya koyamamaktadır. Akıl aslında yukarıdaki hiyerarşik tanımların tümünü içeren bir yazılımın ortak adıdır. Hangi hiyerarşik gücü ifade ediyorsa, neyi ortaya koyacaksa, o bilgiyi içeren bir yazılım gibidir. Akıl fonksiyonlarındaki çeşitlilikleri, akıl ile ortaya çıkan ürünlerin farklılıklarını oluşturan şey, icra etmesi gereken fonksiyon için gerekli yoğunluk derecesi farklılıklarıdır. Örneğin mutlak doğruyu ve mutlak varı fark edebilen ve ona göre bir düzen sergileyen akıl "lüb" akıldır ama henüz yürürlükteki bilimsel bakış onu tam tanıyamamıştır. Bu kapsamda aklın mekân tuttuğu yer bile tartışılmaktadır. Örneğin "lüb" aklının yeri beyin değil kalptir (Dündar, 2015).

Akıldaki yukarıda belirtilen iki farklı statü nedeniyle insan karakterini belirleyen iki temel tanımdan söz edilebilir: zeki ve akıllı. Zeki aklını zekâ düzeyinde kullanandır. Akıllı ise, aklını öngörü, basiret olarak tanımlanan vasfıyla kullanandır. Bu anlamdaki akıl ister günlük akıl olsun ister Lüb akli olsun, bireyin mutluluğu için gerekli olan akıldır. Evrensel sevgi ve barışın tesisi için de gerekli olan akıl da bu akıldır. İşte bu akıl kullanılarak örülen kültür ve medeniyet dünyamızda, şehir ve şehirlilik, mekân ve zamanla kısıtlı tanımlarımız gibi gözükmeyle birlikte, özünde meskûn alanları ve sakinlerini, evrensel genel doğruların gelişmişliği, evrimleştiği ve kemâlatı üzerinden tanımlayan ifadelerdir.

Meskûn mahallin ana ögesi olan insan, hürdür ve bireydir. Ancak hür ve birey olduğu kadar ihtiyaçlarını karşılayabilmesi yönüyle sosyolojik olarak cemaati ve aidiyeti olan bir varlıktır. Beslenme, büyüme, üreme, eğitim, hayat bilgisi gibi temel edinim ve ihtiyaçlarını karşılaması, insanlar arası yardımlaşma ve toplumsal beraberliği zorunlu hale gerektirmektedir. Bu yüzden insan hayatı aynı zamanda toplumsaldır ve birlikte yaşamak kendiliğinden gelişen bir davranıştır. Bu olgunun getirdiği ve geliştirdiği süreçlerde, insan tarafından inşa edilmiş barınak ve diğer sosyal alanları içeren yerleşke ve şehirler, onları inşa eden inançların hüviyet kazanmış halleridir. Bu anlamda şehirler,

bünyesinde inanç ve fikir barındıran, insanla etkileşen alanlardır. Bu aynı zamanda terapotik bir süreçtir ki insan şehri, şehir insanı terbiye eder, imar eder. İnsanın ve şehrin bu sarmal ilişkisine dayalı evrilme ve kemâlat süreci kültürümüzde "ümran" olarak tanımlanmıştır (Meriç, 1996). Genel olarak şehir ve toplum mertebesindeki gelişme evresi medeniyet kavramı kullanılır ki, medeniyetlerin gelişmişlik kriterleri de bu minvalde daha görünür olan şehir ve şehir hayatı göstergeleriyle tanımlanır.

Şehir, sadece değişik inşa malzemelerine -bugün beton, geçmişte taş veya başka bir malzeme- şekil vermekle oluşturulan bir mekân değildir. Şehir, kevn yani oluş ile (kun/ol) emriyle o mekânı inşa eden zihnin varoluşsal arka planını oluşturan akıl ve niyetle anlam ve önem kazanır. Bu anlamda en iyi mekân algısı Hz. Âdem'dedir denilebilir (Taşçı, 2016). Çünkü Hz. Adem dünyaya Cennet'i görerek gelmiştir. Bu bağlamda, Nebi ve Resullerin adlarının şehirlerle anıldığı betimlemeler, üzerinde düşünülmesi gereken tefekkür plakaları gibi görülebilir. Onlar, şehirleri inşa eden zihnin kaynağı olan kalbin yani aklın varoluşsal arka planının yaşantı haline geldiği cazibe merkezlerine -şehirle- hayat vermek, oraları evrensel genel doğrular platformunda yeniden canlandırmak adına görevlendirilmiş barış ve onur elçileridir aynı zamanda. Bu misyonları nedeniyle şehirler Nebilerin, Resullerin ve velilerin ayak izlerini taşırlar. Bu minvalde Hz. Âdemden bu yana İslam şehirlerinin ana gayesi, Tevhide ulaşmış idrakin koordine ettiği her düşünce ve idrakte bağımsız bireylerin beraberliğine dayalı cemaatleşmeyle; tüketen değil, değerlendiren, üreten ve paylaşan yaşam merkezleri oluşturmaktır ki, bunun çok ileri örnekleri Asr-ı Saadet Medine'si, Osmanlı şehirleri ve Endülüs gibi birçok fotoğrafta mevcuttur. Bu bakışla şehir hayatı, öz aklın gösterdiği hakikate yönelişin eyleme dönüştüğü yaşama biçiminin izlenebilir ve sürdürülebilir belgesi gibidir. Bu yönelişte ilerlememizi sağlayacak önemli bir mesele, evrensel fenomenlerin, yani eşyanın hakikatının bilinmesidir. Bu bilinçteki insanın çevresine ve diğer yaşam paydaşlarına zarar verecek ekonomik, sosyal, siyasal süreçler düşünmesi, planlaması ve uygulaması düşünülemez. Ancak bu evrilmişlikteki-kemalattaki insan ve toplum, eşyayı doğru okumuş, mülk, mülkiyet, tasarruf, yetki, sahiplik gibi tanımların gerçek sınırlarını, doğru çizmiş olacaktır.

Kur'ani anlayışta Allah'ın dışı yoktur: "Ehad olan Allah" bunu ifade eder ki bu gerçeklikten bakışta, Allah kelimesi ile ifade edilen mana, her şeyi kuşatan bir varlık olarak algılanır (57. Hadid, 3). Bu aslında önemli bir bilimsel bakıştır. Bu gerçeklik güncel bilimin kabul ettiği gözlemsel koşullarda henüz ortaya konulmadığı için hipotez olarak adlandırılrsa da, hisse ve akıl yollu öngörüye dayalı bu gerçeklik, kanunlaşmış bilimsel kuralları aşan kanıtlara sahiptir. Bu kanıtlar lüb aklıyla

bakabilen, öz akılla görebilenler içindir. Yenilerde vefat eden Stefan Hawkins'in zekâsı ve günlük aklıyla ulaştığı ve gördüğü gerçekler gibi. Bu bilimsel bakış, mutlak mülk ve mutlak tasarruf sahibi adına insana, kendisinin bir görüntü olan bedeninde ve yeryüzünde tasarruf yetkisi yüklemektedir. Yüklendiği bu sorumluluk, onu bedeni, duyguları, iradesi, malı, mülkü, ailesi, hayvanlar, bitkiler ve cansız sanılanlar dâhil tüm varlıklardan sorumlu bir yaşantıya ulaştırır. Toplumumuz bu ontolojik anlayış ve yaşantı kültürüne zaten sahiptir. Kültürümüzde şehir yönetimi için kullanılan "şehremani" ve şehir yöneticileri için kullanılan "şehremini" gibi kavramlar bu anlayışı ortaya koyan bariz örneklerdendir. Bu kavramlar, şehir üzerinde hâkimiyet kurmayı değil, kendi bedeni ve yeryüzü gibi, şehirleri de bir emanet görmeyi ifade ederler. Mülkiyet üzerindeki yetkisinin kendisine sadece emanet düzeyinde olduğunu fark edemeyen insanın dünyayı barıştan uzaklaştıracağı ve imar edemeyeceği vurgulanmıştır (Erdoğan ve Aslan, 2018).

Son yüzyılda, cami, vakıf, bedesten merkezli yatay ve belirtilen anlayışı koruma amaçlı mahrem şehirleşme yönelimleri genel olarak terk edilmiştir. Bu sebeple şehirler taşıdıkları anlam yanı sıra görseelliği de yitirmeye başlamıştır. Betona dayalı teknolojileri küçümsemediğimizi belirterek ifade edelim ki, sırf beton kütleler haline dönüşen yapılara eşlik eden gürültü, görüntü kirliliği, ışık kirliliği ve ahlaki kirlenme dâhil tüm kirlenmeler, evrensel yasalarla uyumlu şehir kültürünü korumayı sağlayacak mahrem alanımız olan idrakımıza ve bir anlamda da istikbalimize odaklanmaktadır. Berger (1993) bu durumun toplum ve kültürün sekülerizasyonundan kaynaklandığını ifade etmekte ve ontolojinin olumsuz evrilmesinden dert yanmaktadır. Ona göre, toplum ve kültürlerin sekülerizasyonu, aynı zamanda bilinçlerin sekülerizasyonudur. Berger, kendi toplumundaki gözlemlerine dayanarak, modernleşmeyle birlikte dinin, dünyevileşmenin bağımlı değişkeni haline geldiğini belirtir. Batıda din, bir zamanlar toplumsal düzeni etkileyici, kapsayıcı ve hatta belirleyici iken; bugün artık, toplumsal yaşantının sadece bir bölümü haline gelmiştir. Bu anlamda sekülerleşme, dini inançlar ve kemalat yolundaki düşünüm biçimlerinin çöküş süreciyle de ilgilidir (Çiçek, 2018). Evreni, kendini, mülkiyet ve emanet kavramları algısı doğru konumlandırılmamış insanın tabiatı sorumsuzca kullanarak ifsat ettiği Seyyid Hüseyin Nasr tarafından da dile getirilmiştir (Nasr, 1988). Bu algıdaki insan için eşya, ulaşılması mümkün son noktaya kadar kullanılacak ve istismar edilecek bir nesne gibidir. Gelinek noktada dünyanın durumu bu kullanım ve istismarın ve istismarın devam etmesine olanak sağlamayı imkânsız kılmaktadır. Aslında pek çok kişinin, onun durumundan kaygı duymaya başlamasının nedeninin de bu olduğunu belirtmektedir. Bu anlamda Nasr, insanla tabiat arasındaki dengenin bozulduğunu pek çok kimsenin kabul ettiğini

belirtmekte ama bu dengesizliğin, insanın evrensel genel doğrulardan uzaklaşarak bozulmuş algısı ve yaşantısından kaynaklandığını herkesin fark edememiş olduğunu ifade etmektedir. Yürürlükte olan “tabiata hâkim olma” düşüncesi, “tabiatın gözcüsü, emanetçisi olma” düşüncesinin yerine oturtulmuştur. Aslında bu tablo insan eliyle bozulmuş din anlayışının doğal bir sonucudur (Dündar, 1995). Benzer şekilde, seksenli yılların sonlarında Birleşmiş Milletler’de “Çevre sorunlarının varlığı ve çözümünü artık tüm ülkeleri ilgilendirmektedir. Yerel ve mahalli çevre sorunlarının varlığına rağmen, asıl tehlike çevre sorunlarının küresel etkileridir.” söylemiyle aynı durumu farklı bir dille itiraf etmektedir (WCED, 1987). Şubat 2007’de Paris’te yayınlanan Küresel Isınma Raporu, küresel ısınmanın 2100 yılına kadar 1,8 ila 4 derece arasında artışa yol açacağını bildirmekte, çevre sorunlarının en büyük sorumlusunun da insan olduğunu özellikle vurgulamaktadır (Özdemir, 2014). Gerçek din algısıyla yaşayan insanın sahip olduğu öz akıl hata yapmaz, hiçbir koşulda sekülerleşemez, sekülerleşmenin görüntülere dayalı bir sanal yanılma tuzağı olduğunu çok somut bilir ve yaşar.

2. ŞEHİR ALGIMIZ

Şehirlerimizi geçirdikleri değişimler ve yenilenmeler bağlamında gözlemlediğimizde; evrensel genel doğrularla uyumlu dünya görüşü ve medeniyet tasavvurunun kaybolmaya başlamasıyla birlikte, karşı karşıya olduğu değer kaybı ve ifsat ortadadır. Şehirleri ümran anlayışıyla inşa edecek algı, halife olarak yüklenilen emaneti yaşayan, bunun gereği davranışları (salih amelleri) ortaya koyanların algısıdır ki bu zihin dünyasında şehir güzeldir. Güzel şehirleri güç, kuvvet ve fiziki imkanlardan çok, vahiyden destek alan öz akla dayalı ileri bir vizyon kurar ki o vizyonla bakan zaten güzel görür, güzeli görür ve güzeli inşa eder. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus şehirlerin güzel olması, aynı zamanda evreni oluşturan kanunlar olan Esmâ’ül Hüsnaların güzelliğinin ifadesi ve inşası olmasıdır. Bu anlayışla, yeryüzünün imar ve inşasının insanın temel mükellefiyetlerinden olduğu ve onun “amel-i salih” bağlamında en önemli eylemi olduğuna işaret eden Cansever; (2006) “Şehir; ahlâkın, sanatın, felsefe ve dinî düşüncenin geliştiği ortam olarak, insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı ortamdır.” demektedir ve bu anlamda halifelik şuurunu da şu şekilde dile getirmektedir: Dünyayı bilirken de Cenab-ı Hakk’ı bilmiş oluyor. Bunu bilince de dünyaya karşı sorumlu hale geliyor. Bu bilince sahip tek yaratık olunca, bu güzelliğin hüsn-ü muhafazasını da yüklenilecek yaratık oluyor.” Cansever, bu idrakte insanın görevinin, ilâhî iradeye yönelik bilincini yaptığına yansıtması olduğunu ifade etmektedir (Düzenli, 2015). Bu anlamda, şehirlerimizi imar edecek anlayış, öz akli kullanan ve muhafaza eden anlayış olacaktır ki bu anlayıştaki “yeryüzü bize mescit

kalındı” algısı, tüm mekânlara mescit hassasiyeti ile yaklaşma sonucunu kendiliğinden getirir. Bu durumda, gittikçe artan, geri dönüşsüz şehir ve çevre sorunları oluşmayacaktır. Bu anlayışta bir evrensel yönetici olan Fâtih Sultan Mehmed de “Hüner bir şehir bünyâd etmektir; reâyâ kalbin âbâd etmektir” tespitinde bulunmuştur. Bu ifadede geçen “şehir bünyâd” ı ile “kalbin âbâd”ı birbirinden ayrılamayan kriterlerdir. İnsanın ve şehrin bu yaklaşımdaki sarmal imarı, Cemil Meriç’in (1974) ümran anlayışının temelindeki bakış açısıdır. Ümran, yani günün donanımlarıyla kalkınma, şehirlerin karakterini artırıp, insan için yaşamaya değer bir hayatla varlığının farkına varmasına vesile olabilmektir.

3. Teknolojik Seyrin Kaçınılmaz Ürünü: Akıllı Şehirler

“Akıllı şehirler” kavramı ile şehirleri dönüştürmeyi hedefleyen organizasyonların tanımları, kavramlar üzerinden oluşturulmak istenilen dönüşümlerin içeriği hakkında ipuçları vermektedir. Uluslararası Standartlar Enstitüsü’ne (ISO37120, 2014) göre akıllı şehir, şehrin planlamasını, yönetimini, inşasını ve akıllı hizmetleri kolaylaştıracak, nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri ve entegre coğrafi bilgi sistemleri gibi yeni nesil bilgi iletişim teknolojilerinin uygulandığı yeni bir kavram ve yeni bir modeldir. AB (2014) raporunda akıllı şehrin farklı ölçeklerde ve farklı amaçlara yönelik farklı tanımlamaları olmasına rağmen genel olarak akıllı şehir, ortak yaşam sorunlarını belediyeye dayalı bir ortaklık temelinde katılımcı bir anlayışla, BİT tabanlı uygulamalarla çözen bir kavram olarak belirtilmiştir. ABD’de ise bu kavramdan anlaşılan genel anlam; verimliliği artırmak, karmaşıklığı yönetmek ve yaşam kalitesini arttırmak için entegre bir bilgi ve iletişim teknolojisi (ICT) ile şehirlerin sürdürülebilir bir iyileşmeye öncülük etmesi olarak tanımlanmıştır (Ramaprasad vd, 2017). Ülkemizde TBV bünyesinde hazırlanan Akıllı Şehirler Yol Haritası Raporu’nda (2016) sınırlı kaynaklarını daha etkin kullanmak için bilgi ve iletişim teknolojilerine yatırım yapan, bunun sonucu tasarruf eden ve bu tasarrufla sağladığı hizmet ve yaşam kalitesini yükselterek doğada bıraktığı karbon izini azaltan, çevreye ve doğal kaynaklara saygılı ve tüm bu sayılanları yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemle yapan şehir, akıllı şehir olarak tanımlanmıştır. Şehrin daha yaşanabilir, daha sürdürülebilir, daha verimli olması amacıyla bilgi iletişim teknolojilerinin sağladığı çözümleri;

- odağına insanı alarak,
- ilgili tüm paydaşların ve kurumların sahipliğinde,

- kişisel verinin gizliliği ve diğer etik kuralları ihlal etmeden,
- katılımcı ve şeffaf bir şekilde uygulayabilen,
- kendini sürekli geliştiren ve öğrenen

yaşam alanı akıllı şehir olarak belirtmiştir (Akıllı Şehirler Yol Haritası, 2016).

Her ne kadar tabirin yanlışlığını belirtmiş olsak da akıllı şehir kavramı literatürde yer almıştır. Bu tanımlama bir vizyon olmakla birlikte, akıllı şehirler başlığı altında gerçekleştirilen uygulamaların çeşitliliği net bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Dünyanın önde gelen siyasi ve ekonomik organizasyonların yukarıda belirtilen tanımları incelendiğinde şehre ve şehirdekilere bakış ile ilgili bir yeni öneri ve tanım ortaya koymadıkları görülmektedir. En iyisi diyebileceğimiz TBV'nin tanımında "odağına insanı alan" tabiri bulunmaktadır ki bunun nasıl yapılacağı, raporda "insanı merkeze alarak şehirlerin daha sürdürülebilir, daha yaşanabilir ve daha verimli olabilmesi amacıyla teknolojik çözümlerin katılımcı yaklaşımla kullanılması" olarak belirtilmektedir. Burada akla gelen bir soru; "Daha önceki uygulamalarda şehirler insanı merkeze almıyor muydu ki akıllı şehir uygulamaları ile bu sağlanarak şehirlerimiz akıllı olacaktır?" sorusudur. Ama bu tanımlama şöyle de anlaşılabilir: Bilimi doğayla mücadele olarak gören ve uzun yıllar boyu bilim ve araştırmayı böyle tanımlayan yaklaşımların doğal sonucu olarak yaşam alanımız ve insan dahil içindeki tüm varlıklar, bilimsel ürünlerin acımasız gücü karşısında acı tecrübeler yaşamışlardır. Nükleer, kimyasal ve biyolojik saldırılar, küresel ısınma ve iklim değişikliği, genetiği değiştirilmiş organizmalar, sayısız frekansta risk üreten ve sürekli hale gelmiş ultrasonik, elektriksel ve elektronik radyasyon kaynakları bu kapsamda hemen sayılabilecek, insana rağmen niteliğindeki gelişmelerdir. İnsan teknolojiyi insanla ve doğayla savaşan bir güç olarak kullanmaya devam eden yaklaşımını bırakmadığı takdirde yapay zekanın büyük veriyi kullanarak ulaşacağı gücün sınırlarını kestirmek mümkün görünmemektedir. Bu yaygın risk sebebiyle de tanımlamada "odağına insanı alan" tabiri konulmuş olabilir; hatta bu nedenle konulmuş olmalıdır. Hatta bu, sadece insanı değil, cansız sanılan varlıklar dahil tüm habitatı odağına alan bir yaklaşım olmalıdır.

Literatür niteliğindeki ayetlerden anlıyoruz ki, bizim cansız, şuursuz olarak algıladığımız taş, toprak, eşya hissiz, şuursuz şeyler olmadıkları gibi, her biri hisseden şuurlu, kendine özgü akla sahip varlıklardır. "Yedi semâ, arz ve onların içindekiler O'nu tespih eder, (evrende

yürüyen programa tabi olarak yaşadıklarını, programın sahibine deklare eder). Hiçbir şey yok ki, O'nun Hamdı olarak tespih etmesin. Fakat siz onların işlevini anlamıyorsunuz" (İsra suresi/44).

İnsan tanımlayamadığı şeyi anlayıp yönetemez. Bu yüzden, gerekli evrilmeyi-kemalatı yaşayabilmesi için öncelikle nasıl bir yazılıma sahip olduğunu bilmesi gerekir. Bu anlamda yukarıda belirttiğimiz kadim ontolojimizi güncelleyerek hayata geçirecek tanımlamalar ışığında gerçekleştirilecek uygulamalarla "teknolojik şehirler" değil de "akıllı şehirleri" oluşturulabilir. Bu anlayış dışındaki uygulamalar iyi niyetli olarak "odağına insanı alan uygulamalar" ibaresi taşısaya da öz akıldan beslenmeyen projeksiyonlar ve uygulamalar bir noktada boşa gittiği için, sonuç olarak bu uygulamaların tekrar tekrar kentsel dönüşümleri gerektirecek yeni uygulamaları ortaya çıkaracağı aşikardır.

Bu anlamda müttaki yani korunan kavramı karşımıza çıkmaktadır ki, müttaki olmak aslında "akıllı" olmak yani yukarıda açıklanan öz akılla tespit edilen bilgiye göre öngörülebilir hareket etmektir. Bu nedenle akıllı kişi bilgili kişiden farklıdır. Bildiği halde tedbir almamış olan bilgidir, müttaki değildir, akıllı değildir. Salt iyi niyet zeminine oturan projeksiyonlar akıl süzgecinden geçmemişliklerinin sonuçlarını yıkıcı olarak yaşarlar. Oysa akıl temel platform olması halinde akıllı davranış başlığı altında "iyi niyet" zaten vardır. Buna rağmen iyi niyet ana başlık yapıldığında öz akıl desteği ortadan kalkabilir. Ana başlık öz akıl olduğunda zaten iyi niyet olacağı için iyi niyetli olmak için ayrıca gayret gerekmez, o öz aklın gereğidir. Bu anlayış ile, şehrin bütün birimleri, bireylerin kişisel kabiliyetlerini geliştirmesine imkân veren, teorik ve pratik olarak yetkinleşerek yaratıcı ile vasıtasız bir ilişkiyi mümkün kılan bir yapılanmaya vesile olarak kurgulanır. Bu durumda, insanların bu gelişimine olumsuz etki eden ulaşım, çevre, yaşam koşulları ve ekonomik şartların düzeltilmesi anlam kazanır. Bu noktada, bu ontolojinin mirasçısı Müslümanların ayet ve hadislerdeki muhit, komşuluk, kararlara bilgi enformasyonu (istişare) ve mülkiyet epistemolojisini ve hukukunu çevre ve şehir açısından yeniden irdelemeleri gerekmektedir. Bu yapıldığında, evrensel genel doğrulara ait çevre bilinci ve etiğin geliştirilmesi, bir sorumluluk şuurunun yerleştirilmesi adımı olarak karşımıza çıkacaktır. Öyle olunca, insan kendine ve diğer canlı cansız tüm varlıklara, hatta gelecek nesillere karşı olan sorumluluklarını ve görevlerini yeniden önemseyip üstlenmek konumunda olur (Özdemir, 2014). İşte bu anlayışta şehirlerin akılla dönüştürülmesi ve sürdürülebilirliği söz konusu olabilir ki kadim şehirler bu anlayış ile akıllarını koruyarak ve kalkınmalarını sürdürerek günümüze gelebilmişlerdir. Bu cümleyi sadece Newton yasalarının kısıtladığı bakışla değerlendirsek anlaşılması güçleşir. Tüm zamanların ve mekanların etik

değerlerini barındıran perspektiften de yaklaşmalıyız ki bu durum anlaşılabilirsin.

1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED)'nin Oslo toplantısında sunulan "Ortak Geleceğimiz" başlıklı raporda sürdürülebilir kalkınma en genel anlamda "gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme imkanlarından ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma" olarak ifade edilmiş ve "Yoksulluğun olduğu bir dünya her zaman için ekolojik ve diğer krizlere eğilimli olacaktır." ifadesi yer almıştır (WCED, 1987). Bu, bizim ontolojimizin Avrupa tarafından yeni saptanması ve bu ontolojiden sapmanın getireceği sonuçların günümüzde yaşanan durumu tespiti olarak literatüre geçmiştir (Dündar, 2003).

4. Akıllı Şehirler Sürecinde Geotasarım Uygulamalarının Yeri

Allah adına üstlendiği yetkiyle, yeryüzünü imar eden insanın ortaya koyduğu en önemli sanat eserlerinden biri şehirlerdir. Şehirleri akıllandırma sürecinde evrensel genel doğrular, yani sünnetullah bilgileri doğrultusundaki gerçek mekânın elde edilmesine yardımcı olacak ümran kurallarının yeryüzünü, dolayısıyla şehri imar edecek mevzuat ve uygulamalara yansıtılmasında geotasarım kavramı şehirleri "akıllıya" dönüştürmede kullanılabilir etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı şehirler yaklaşımını geotasarım metodolojisi ile gerçekleştirme sürecini tartışmadan önce, önemli mekânsal araştırma enstitülerinden olan CASA'nın (The Bartlett Centre for Advanced Spatial Analysis) 2017 tarih ve 210 numaralı raporundaki bazı tespitlere bakmak yerinde olacaktır. Raporunda akıllı şehirler hareketi ile yaşadığımız şehirlere ve 21. yüzyıl ve sonrası şehirlerin fonksiyonlarındaki yön değişikliğine dikkat çekilmektedir. Enerji bazlı dünyadan bilgi bazlı dünyaya geçişin yaşanmakta olduğu ifade edilecek, Kondratieff dalgalarından 5. sinin sona erdiği ve evrensel akıllı şehirler çağı olarak adlandırılan 6. dalganın başlamakta olduğu belirtilmiştir. Raporunda, geleceğin şehirlerinin fonksiyonlarının nasıl kendi şeklerinden artarak bağlantısının kopacağını, bizim mekânsal davranışlarımızdan anladığımız şekliyle şehrin değişimi hakkındaki bilgi, veri edinimi ve veri üretimine nasıl güvenileceği ve yeni teknolojilerin birbiriyle nasıl birleştirileceğiyle ilgili geçiş hakkında genel bilgiler verilmekle beraber, şehirlere bakışın değiştiği belirtilmekte ve "Son 50 yılda şehirlere bakış açımız tersine dönmüştür denilmektedir. "20. yüzyılın ortalarında şehir, baskın gelen düşünceye göre düzenli koşullar altında çalışan ve yukarıdan aşağıya kontrol edilebilen bir makine gibi düşünülürdü. Günümüzde şehirler daha çok bir organizma gibi düşünülmelidir." denilerek fizik baskın bir anlayıştan biyolojik baskın bir anlayışa geçildiği vurgulanmıştır. Benzer olarak, Singapur da 2015 yılında,

"akıllı şehirlerden akıllı ulusa" sloganıyla şehirlerin insan bedenine benzetilerek yönetimi anlayışını önemsediklerini belirtmiştir. Singapur, şehirleri insan bedeninin çalışma prensibinden esinlenerek yönetmeyi hedeflediklerini şehir plancısı ve CEO Dr. Cheong Koon Hean ağzından açıklamıştır (TEDxSingapore, 2015, Şekil 1). Dikkat çekicidir ki kadim kültürümüzde de insan, büyük alemin küçük bir misali olarak ifade edilmiş, insan bedeni düzenli bir şehir gibidir denilmiştir.

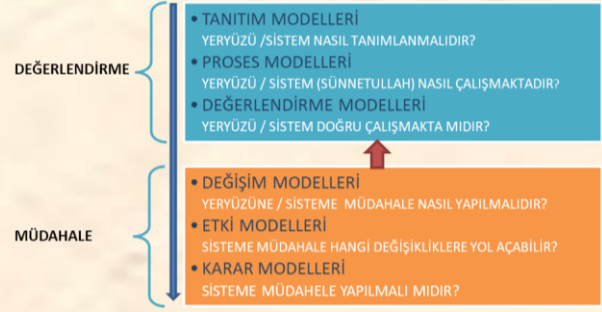

Şekil 1. Bir akıllı şehir ve akıllı millet nasıl dizayn edilebilir (Cheong Koon Hean | TEDxSingapore)

Akıllı şehirlerin en önemli başlıklarından bir tanesi "ortak akıl"dır. Şehirle ilgili uygulamaları hayata geçirirken tüm paydaşların fikir ve katkılarını alacak zemini oluşturmak ve birlikte çalışma kültürünü inşa etmek çok önemlidir. Kavramsal olarak bir şehrin gerçek anlamda dönüşümünü sağlamak için kesinlikle çok disiplinli bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Akıllı uygulamalar ile birlikte, altyapının oluşumu, kent estetiği, şehir planlama ve sosyal projelerde birçok disiplinin aynı anda kullanılması başarıyı artıracaktır. Projelere hem paydaşların katılımının sağlanarak ortak çalışma kültürü ve ortak dilin oluşumu, hem de vatandaşların katılımının sağlanması önemlidir. Aksi takdirde kamuoyu desteği ve katılımı sağlanamaz (akillisehirler.org). Değindiğimiz ontoloji ile şehirleri akıllı şehirlere dönüştürmek için çevre ve şehir platformunda insan kaynaklı değişimleri ortaya koyabilmek, sadece planlama değil, aynı zamanda tasarım sürecini de içeren metodolojilere ve bunların entegre olduğu teknolojilere ihtiyaç duymaktadır ki "geotasarım" bu anlayışı ifade etmek için son dönemde önemsenmeye başlanmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kelime olarak "geo" ve "tasarım" kelimelerinin birleşmesiyle oluşur. Geo, geographic kelimesinin kısaltması olup coğrafya ve ilgi alanlarını tanımlarken; tasarım, bir şeyi zihinde biçimlendirmek, kurmak ve o şeyi biçim, varlık ya da plan olarak ortaya çıkarmak için yapılan aşamaların bütünüdür ifade etmek üzere coğrafyaya uygun müdahaleler yapma süreci olarak ifade edilmektedir.

Geotasarım kavramı aslında Kur’ani bir temele dayanmakta ve ontolojik anlamda da ilk olarak Âdem (AS)’da (Bakara 31; Araf 31) ortaya çıkmaktadır. Kuran’a göre evren ve içindekiler vahyin beden dili gibidir, onlar da birer kanıttır, yani ayettir. Bu bakışla evreni okumak iman ve salih amelin temelidir. Bir Müslüman için bu okuyuşun açığa çıkışı olan salih amelin uygulanabilirliği için geotasarım önemli bir araçtır. “Geotasarım” ilk defa Klaus Kunzmann (Geodesign: Chance oder Gefahr, 1993) tarafından ifade edilmiş olmasına rağmen literatürdeki genel temayül Peyzaj Mimarı Ian McHarg’ın “Design with Nature” (1969) kitabında, kavramın planlama ve tasarıma yeni bir fikir ve tarz getiren ekolojik planlama konsepti olarak anlatılmasına atıf yapılmaktadır.

Günümüzde, geotasarımın kavramsal bir çerçeveye oturtulması ve uygulama prosedürlerinin geliştirilmesi anlamında ilk akla gelen isim Harvard Üniversitesi’nden Prof. Dr. Carl Steinitz’dir. Steinitz’in “A Framework for Landscape Planning” şeklinde adlandırıldığı modeli “The Steinitz Framework for GeoDesign” olarak geliştirmiştir (Steinitz, 2012). Bu çerçeve, çevre ya da şehirlere yönelik peyzaj planlama sürecinde 6 farklı iş paketinin uygulanması temeline dayanmaktadır (Şekil 2). Steinitz’in Geotasarım iş paketlerinin incelediğimizde; ilk 3 iş adımı var olan çevresel şartlara bakılarak mevcut durumun değerlendirme sürecini içermektedir. Şekil 2’de görüldüğü gibi ilk soru, yeryüzünün ve sistemin -ki burada önerdiğimiz şehrin- nasıl tanımlanacağıdır. Bu süreç coğrafi bilgi sistemlerinde coğrafi verinin tabakalarına ayrılmasıyla gerçekleştirilmektedir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS); mekâna ilişkin problemlerin çözümü amacıyla konumsal ve öznitelik verilerinin toplandığı, depolandığı, modellendiği, analiz ve sunum işlemlerinin gerçekleştirildiği bir yönetim sistemi ve karar destek aracıdır. CBS akıllı şehir uygulamalarında şehir ölçeğindeki uygulamaları kent bilgi sistemleri (KBS) olarak adlandırılmaktadır ki akıllı şehir uygulamaları ve şehirlerin dönüşümleri için uygulanacak tüm uygulamalar KBS platformu üzerinde gerçekleştirilecektir. Bu anlamda şehirlerin evrilmelerinde KBS altyapısı ve standartlarının oluşturulması çok önem arz etmektedir (Erdoğan, 2014). İkinci soru, coğrafyanın/sistemin gerçekte nasıl çalıştığıdır. Burada CBS verileri coğrafi süreçlerin tanımlanmasını sağlayacak mekânsal analiz modeli ile birleştirilmekte kullanılmaktadır. Üçüncü soru, tüm faktörler göz önüne alındığında coğrafi sistemin nasıl değiştirilebileceğidir. CBS ile gerçekleştirilen uygunluk ve kapasite modellemesi bu sorunun cevabının verilmesine yardımcı olmaktadır. Sonraki 3 prosedür ise dönüşümün nasıl olması gerektiği ile ilgili müdahale sürecini içermektedir; başka bir deyişle ilk üç iş paketinde belirlenen içeriğin nasıl değiştirilebileceği, bu değişimlerin ne gibi olası sonuçlar doğurabileceği ve o değişikliğin gerekip gerekmeyeceği gibi hususlar yer almaktadır Çabuk vd., 2012; Erdoğan ve Aslan, 2018).

Şekil 2. Steinitz'in geotasarım çerçevesi

Geotasarım metodolojisi bu altı iş paketi yoluyla sürdürülebilir bir anlayışla sisteme müdahale adına hızlı ve uyarlanabilir bir süreç sağlamaktadır (Steinitz, 2012; Erdoğan ve Aslan, 2018).

SONUÇ ve ÖNERİLER:

Evren ve içindekiler yalnızca bilimsel araştırmalar için keşfedilmeyi bekleyen bir laboratuvar malzemesi değildir. Yeryüzü ve şehirler yüksek bir bilimsel hayranlıkla secdeye varılan mescitlerdir, zamana ve mekâna aidiyetleri vardır.

Coğrafya, sözlü olmayan iletişim dilidir. Allah ismiyle işaret edilen mana yalnızca bal arısına değil, her varlığa görevini ve yaşantısını vahyetmiş ve yüklemiştir. Bu anlamda ünlü coğrafyacı Tobler coğrafyanın ilk kuralını şöyle dile getirmiştir: “Her şey her şeyle ilişkilidir, bu ilişkinin derecesini yakınlıklar belirler.” (Tobler, 1970) Bu kuralın tespit ettiğine benzer şekilde, BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 yılına ait “Ortak Geleceğimiz” adlı raporunda “Yoksulluğun olduğu bir dünya her zaman için ekolojik ve diğer krizlere eğilimli olacaktır.” notu düşülmüştür. Bu anlamda, çevrenin ve şehirlerin karşı karşıya olduğu bugünkü bozulmanın üstesinden gelmek ve tabiatla barış içerisinde yaşamak için derin bir çevre anlayışına ihtiyaç vardır. Arne Naess bu anlayışa Derin Çevre (Deep Ecology) der. Naess’in derin çevreyle kastettiği, insan-çevre ilişkilerinin yeniden ve derinlemesine sorgulanmasıdır. Naess, tabiatın bize sunduğu faydaların ötesinde, insan-tabiat ilişkisini yeniden temellendirerek; bu bağlamda kâinatın mütevazı bir üyesi olduğumuzu kabul etmek gerektiğini belirtir ve her tür toplumsal yabancılaşmayı yani ötekileştirmeyi de reddeder (Özdemir, 2014). Batının sorgulama aşamasında olduğu bu anlayış, toplumumuzda, yukarıda da tasvir edildiği üzere, bilim ve kültür dünyası yazarlarının müşterek tespiti ile Kuran ve sünnet kaynaklı eşya ve ontoloji anlayışı ile yaşanmışlık düzeyindedir. Üzeri örtülen bu idrak pratiğini tekrar hatırlamak ve “akıllı şehirler” sürecini hayal kırıklığına uğratmamak adına

yazılan bu makalede belirtmemiz gereken önemli bir husus da, geleneksel yerel yönetim politikalarıyla ilgilidir. Tüm kararların tepeden, bir merkezden alındığı bir mekanizmayla şehirlerimizi “akıllı şehirlere” dönüştürmek mümkün görünmemektedir. Şehrin karşı karşıya bulunduğu sorunlarla mücadele etme, çözüm yolları bulma ve gelecek nesillere daha akıllı çevre ve şehir bırakma görevinin sadece yerel yönetimlere bırakılması düşünülemez. Her birey şehrin bir vatandaşı olduğu için, şehirdeki her şeyden sivil ve demokratik bir anlayışla sorumludur. Günümüzde bu anlayışı yaşama geçirecek reel uygulamalara ihtiyaç vardır (Özdemir, 2014). Ülkemizde daha kaliteli yaşam ve eğitim ihtiyaçları, sağlık hizmetlerine kolay erişim, iş imkânları gibi sebeplerle kırsaldan kente olan göç sonucu, nüfusun %92’si il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır. Şehirleşme dünyada olduğundan daha hızlı bir şekilde ülkemizde de artmaktadır. Giderek artan ve çeşitlenen hizmet beklentileri ve yaşanan altyapının dönüşümü gibi sorunlarla karşılaşan yerel yönetimler, şehirlerindeki verileri toplama, derleme ve analiz ederek kaliteli bir yönetim için sürekli daha etkili yöntemler arayışı içindedir. Bu anlamda CBS destekli geotasarım metodolojisi nasıl bir şehir kurmalıyız sorusuyla hesaplaşmamıza olanak sağlayarak, şehirlerin akıllı şehirlere dönüşümünde etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişen iletişim teknolojileri sayesinde, ortama en az zarar verebilecek şekilde tasarlama ve doğayla beraber faydalanma imkânları karşımıza çıkmıştır ki ontolojimiz unutulmadan bu anlayışın geotasarım metodolojisiyle uygulanabilirliği, sürdürülebilirlik ve şehirlerin akıllandırılması açısından çok önemlidir.

Carl Steiniz’in önermiş olduğu geotasarım yöntemi, altı iş paketi ile aşama aşama yürütülen, her aşamada bir önceki aşamanın tartışılarak doğruluğunun analiz edildiği geri dönüşümlü bir metodolojidir. Bu yaklaşımda geotasarım teknolojiyi, coğrafi bilgiyi, uzman ve katılımcıların bilgisini dikkate alan ve kontrollü bir şekilde yürütülen katılımcı bir planlama, tasarım ve dönüşüm yaklaşımı sağlamaktadır. Metodoloji katılımcıların fikrinin rahatlıkla değerlendirilebileceği, ortak çalışma anlayışını ön planda tutan bu özelliği ile yaşam alanlarına ilişkin planlama ve tasarım kararlarının tek kişinin elinden çıkmasını engelleyerek, çoğulcu bir yaklaşımla sonuca ulaşmayı sağlar. Bu anlamda geotasarım metodolojisini “akıllı şehir” uygulamalarında kullanılabilirliği ve başarıya ulaşması, ulusal CBS ve şehir ölçeğindeki KBS alt yapısının doğru, eksiksiz ve tutarlı olmasına bağlıdır. Bunun yanında kurumlar arası iletişimin sağlanması için gerekli olan veri standartlarının ve birlikte çalışabilirlik kurallarının bir an önce tamamlanıp hayata geçirilmesi tüm akıllı şehir uygulamalarının sürdürülebilirliği için en önemli sorun olarak görülmektedir. Şehir yönetimine ilişkin biyolojik baskın anlayışta, bedendeki fiziksel ve enerjisel dolaşımdaki tıkanıklıklar ve kesintiler beden

tümünün veya bir bölümünün kaybına yol açabilmektedir ki şehir örneğinde bu dolaşımı sağlayacak olan sistemler veri standartlarının ve birlikte çalışabilirlik kurallarının CBS destekli hayata geçirilmesidir. Bu geçiş sağlanmadığı takdirde, şehirde fırsat eşitliğinden uzaklaşmanın getireceği farklı demografik yapıları içinde de barındıran gecekondular, çöküntü alanları, kent içi merkezleri gibi yerler yoğunlaşacak ve şehirlerde mekânsal olarak yarılmalara ortaya çıkacaktır. Günümüzde pek çok kentte karşılaşılan mekânsal yarıma nedeniyle, kentlerdeki toplumsal kesimlerin yalnızca mekân boyutuyla değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve davranışlar açısından da ayrıştıkları ifade edilmektedir (Açıkgöz ve Öztürk, 2014). Bu yönüyle, fiziksel ve zihinsel alt yapısı sağlanmadan gerçekleştirilecek akıllı şehir uygulamalarının, toplumsal bütünleşme için ciddi bir sorun ve tehlike teşkil eden mekânsal yarıma sorununu büyüteceği açıktır.

Şu da bilinmelidir: Şehir ismi, meşhur, kâinatın şanı şerefi anlamına gelip Rasulullah Efendimiz (SAV)’e atfedilen isimlerdendir. Bu yönüyle de şehirlerimiz, Efendimizin ismine layık bir örneklik oluşturmak adına, iletişim, adab-ı muâşeret, eğitim, öğretim, çevre, kültür, sağlık, hukuk, bilim, teknoloji ve üretim gibi hayatın tümünü kapsayan her alanda sünnet olan ümran anlayışını ortaya koyduğunda “akıllı şehir” olacaklardır. İnanış, eğitim, sağlık, iletişim gibi sosyal, ekonomik unsurların doğruluğu, kuşatıcılığı, evrenselliği, şeffaflığı, güncelleştirilebilirliği ve sürdürülebilirliğini sağlama adına, almayı değil vermeyi önceleyen bir anlayışla kullanılacak tüm teknolojik uygulamalar, akıllı şehirleri tanımlayan kriterleri destekleyen ve geliştiren uygulamalar haline gelebilecektir. Şehirler, teknolojilerin ve iletişimin özne değil nesne olarak kaldığı, insanın "ben" ve "biz" duygularının dengelendiği doğru davranışların aile içinde ve sosyal hayat dersleriyle öğrenildiği, uygulandığı, yanlış davranışların doğruya evrildiği ortamlar olmalıdır. Şehirlerin ve şehirlilerin bir kültürü, anlamı ve bedeli vardır. Şehirliler şehirlerde oluşturduğu bu enerjiyi evrensel genel doğruların en güncel sunumu olan Kuran ve Sünnet prensiplerine uygun bir şehir inşasına ve yaşantısına dönüştüremediğinde kimliksiz, kopya, mekanik birer prototip formatındaki kentler karşımıza çıkacaktır. Asli bileşenlerinden ve arka plan yazılımlarından, linklerinden uzaklaşmış kentlerin insana verdiği uzaklık ve yalnızlık hissi, zenginlik, kariyer ve sahip olma temelli kimliklerle örtülmeye çalışılsa da, bu süreç kentlerin sonunun başlangıcı niteliğinde olacaktır. Coğrafyanın birinci kuralı gereği bir şehrin sadece insanı değil, taşı toprağı dahil tüm paydaşları hemşerilik kavramına dahildir. Bu bakış için önemli bir platform olan öngörebilme yani akılla görebilme, şehirleri imar etmek isteyenler için bir yoldadır. Şehirleri farkında olmadan da olsa imha sürecine itenler için ise, kısıtlı bakışları ve önyargıları

yoldaştır. Öngörü ile zaman ve mekânı uygun değerlendirebilmeyi mümkün kılan, şehir ve insan dokusunu ümran anlayışıyla ihya etmek isteyenler için önemli birer teknolojik araç olan CBS ve geotasarım metodolojisi akıllı şehirlerin oluşturulmasındaki hem mikro hem de makro adımlarda mutlaka gündemimize girmelidir.

KAYNAKÇA:

Akıllı şehirler yol haritası Deloitte Vodafone. (2016). TBV' nin katkılarıyla 2016.

Avcı, N. (1988). *Nasr, insan ve tabiat.* trc. İstanbul: Yeryüzü Yayınları.

Berger, P.L. (1993). *Dinin sosyal gerçekliği.* Çev. Ali Coşkun. İstanbul.

Cansever, T. (2006). *İslâm'da şehir ve mimari.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Catriona, M., Gavin, C., Jonathan C., et al.(2014). *Mapping smart cities in the EU.* Directorate General For Internal Policies Policy Department A: Economic And Scientific Policy. IP/A/ITRE/ST/2013-02. January 2014.

Cemil, M. (1974). *Umrandan uygarlığa.* Ötüken Yayınevi. 1974 ISBN 975-470-580-1.

Çabuk, S.N., Ersoy, M., Çabuk, A., Hocaoğlu, T. (2012). *Gezegeni iyileştirmek: geotasarım kuramı ve coğrafi bilgi sistemleri.* 6. Mühendislik Ölçmeleri Sempozyumu. Afyon 2012.

Çiçek, D. (2018). *Şehirleşme bağlamında kavramsal bir tartışma düşünen şehir.* (ss 23-35).

Dündar, Y. (2003). *İnsan hakları ve demokrasi.* 2003-2004 akademik yılı açılış dersi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.

Dündar, Y. (1995). *Çevresel enformasyon.* Yeni Türkiye Çevre Özel Sayısı 5. (ss. 312-319).

Dündar, Y. (2015). *İnşirah: Sadr Kalb Fuad Lüb* ISBN: 978-605-87210-3-6. Ankara 2015.

Düzenli, Y. (2016). *Muhakkik Mimar Turgut Cansever'den "İslâm Şehri"ne dair yeni bir tasavvur ve tasarımı,* 2015(43) (pp. 34-37)

Düzenli, Y. (2016). *Şehri rehinden hangi akıl kurtaracak?*
<http://yahyaduzenli.blogspot.com.tr/2016/04/>

Erdoğan, S. (2014). *Bilgisayar destekli harita yapımı ve coğrafi bilgi sistemlerinin temelleri,* Afyonkarahisar.

Erdoğan, S., Aslan, R. (2018). *Şehir, şehirleşme ve şehirliliğin evrensel vasıflarıyla sürdürülebilirliği için, kentsel dönüşüm, coğrafi bilgi sistemleri ve geotasarım teknolojileri.* HU Müh. Der. (Basımda)

Kunzmann, K. (1993). *GeoDesign chance oder gefahr?* In: B. f. Raumor (Ed.), *Planungskartographie und Geodesign.* Heft.

McHarg, I. (1969). *Design with nature.* New York: The Natural History Press.

Meriç, C. (1996). *Umrandan uygarlığa.* ISBN 975-470-580-1. (ss. 38-97). İletişim Yayınları: İstanbul.

Özdemir, İ. (2014). *Yaşanabilir şehirlere doğru. Geleceğin Şehri Sempozyumu Esenler Düşünce Merkezi.* 24-25 Aralık 2014. (ss. 59-74). İstanbul.

Ramaprasad, A., Sánchez-Ortiz, A., Syn, T. (2017). *A Unified definition of a smart city.* In M. Janssen, K. Axelsson, O. Glassey, B. Klievink, R. Krimmer, I. Lindgren, P. Parycek, H. J. Scholl, & D. Trutnev (Eds.), *Electronic Government* (pp. 13-24). Springer International Publishing.

Steinitz, C. (2012). *A Framework for geodesign: ghangng geography by Design.* Esri Press.

Taşçı, H. (2016), *Hz. Peygamberin şehircilik anlayışı* <http://m.esenler.bel.tr/icerik/32/3806/hz-peygamberin-sehircilik-anlayisi.aspx>

The bartlett centre for advanced spatial analysis the age of the smart city casa Working Paper 210, 2017.

Tobler, W. (1970). *A computer movie simulating urban growth in the Detroit region.* Economic Geography 46 (pp.234-240).

URL-1: <https://www.iso.org/standard/62436.html> (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2018)

URL-2: <https://www.youtube.com/watch?v=m45SshJqOP4> (Erişim Tarihi: 24 Nisan 2018)

URL-3: <http://www.akillisehirler.org/> (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2018)

URL-4: <https://www.sehirsizin.com/Documents/Deloitte-Vodafone-Akilli-Sehir-Yol-Haritasi.pdf> (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2018)

WCED, (1987). *Report of the World Commission on environment and development (WCED)-our common future.* Birleşmiş Milletler. (Erişim tarihi: 05.05.2018)